

CLAIRE HEYWOOD

DOCHTERS VAN SPARTA

Duizenden jaren lang hebben twee vrouwen
de schuld gekregen van de val van een machtige
beschaving – nu is het tijd om hun kant van
het verhaal te horen.

‘Zowel lezers die bekend zijn met de mythologie
als degenen voor wie dit klassieke verhaal nieuw is,
zullen ademloos de bladzijden omslaan...

Een uitermate betoverende historische roman.’

– *Booklist*

‘Heywood blaast twee centrale personages
uit de Grieks-Romeinse traditie nieuw leven in [en]
slaagt er zeker in om vrouwen die vaak als weinig
meer dan symbolen worden neergezet, een rijk
innerlijk leven te geven.’

– *Kirkus Reviews*

‘Dit is mijn favoriete versie tot nu toe van dit
verhaal, waarin mythologische vrouwen diepgang
krijgen en overtuigende personages worden.

Een aanrader.’ – *Historical Novel Society*

‘Gezien door de ogen van Klytaimnestra en haar
zuster Helena, blijkt de Trojaanse oorlog heel
anders te zijn dan het Homerische conflict
waarmee we vertrouwd zijn [...] beeldend, levendig
en overtuigend.’ – *The Sunday Times*

CLAIRE HEYWOOD

Dochters van Sparta

Vertaald uit het Engels door
Ine Willems

uitgeverij
ORLANDO

Citaat Homeros *Odyssee*, Elfde zang verzen 427-435
Vertaling Patrick Lateur (2018) Uitgeverij Atheneum
– Polak & Van Gennep, Amsterdam

Citaat Vergilius *Aeneis*, Boek II verzen 559-587
Vertaling Piet Schrijvers (1998) Uitgeverij Maarten Muntinga,
Rainbow Pocket, Amsterdam

© 2021 Claire Heywood
Oorspronkelijke titel *Daughters of Sparta*
Oorspronkelijke uitgever Hodder & Stoughton,
an Hachette UK company
© Nederlandse vertaling Uitgeverij Orlando bv, Amsterdam en
Ine Willems
Omslagontwerp Joyce Zethof
© Foto auteur Ellie Smith
Zetwerk Pre Press Media Groep
ISBN 978 90 832098 4 5
NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

I

Klytaimnestra

‘Klytaimnestra, kijk toch wat je doet, kind! Die spintol schiet alle kanten op.’

Klytaimnestra’s blikveld verscherpte met een schok. Voor haar neus danste de spintol wild, de zorgvuldig gesponnen draad een warboel. Gauw hield ze hem stil.

‘Niks voor jou, Nestra,’ mopperde Thekla en ze boog zich weer over haar eigen werk.

De frons op het gezicht van haar oude voedster was nog niet weg, maar in elk geval noemde ze haar weer Nestra. Klytaimnestra was nooit dol geweest op haar naam – te lang, te overladen – maar ze was er nog minder van gediend als die van een scherpe tong rolde. Helena had er Nestra van gemaakt toen ze nog te klein was om alle lettergrepen de baas te kunnen, en Nestra was het gebleven.

Helena zat naast haar. Ze hadden de hele middag samen aan de wol gewerkt, en haar arm begon zeer te doen van het hooghouden van de spintol. Helena zong een liedje voor zich heen terwijl ze haar spintol liet tollen aan zijn draad, en haar zusje mocht dan een mooie stem hebben, ze kende maar één couplet, dat ze tot in het oneindige herhaalde.

Het was schemerig in het vrouwenvertrek met zijn kale muren, waar de warmte bleef hangen. Het vertrek diep in het binnenste van het paleis had geen ramen waar daglicht door naar binnen kon vallen of waardoor een briesje de lucht in beweging kon brengen. Het was zomer, en de warmte werd bedompt door de vele vrouwen die in het vertrek zaten en de lampen en toortsen die op hun donkere hoofden en werkzame bleke handen neerschenen.

Klytaimnestra’s linnen chiton kleefde even aan het zweterige plek-

je op haar rug toen ze over haar schouder naar de best verlichte hoek van de kamer keek. Daar stonden de weefgetouwen, drie grote houten ramen met tot halverwege stof eroverheen gespannen. Er werd maar aan twee gewerkt op het moment, door de beste weefsters onder de huisslavinnen. Klytaimnestra keek bewonderend en afgunstig hoe ze de spoel heen en weer bewogen en hun ingenieuze patroon draad voor draad vorm kreeg. Alsof je naar een betoverende dans keek, of naar het spel op een ingewikkeld muziekinstrument.

‘Weet je,’ klonk Thekla’s stem, ‘het wordt tijd om je aan het weefraam te zetten.’

‘Echt waar?’ vroeg Klytaimnestra, die haar blik losscheurde van de dansende handen.

‘Je bent elf. Over een paar jaar ben je getrouwd, en wat voor echtgenote ben je als je niet kunt weven?’

‘Dat zou ik leuk vinden,’ zei ze met een dankbaar knikje. Weven zag er in elk geval boeiender uit dan spinnen.

Helena hield op met zingen. ‘Mag ik ook weven?’

Klytaimnestra rolde met haar ogen. Helena wilde altijd doen wat zij deed, al was ze twee jaar jonger. Tot nu had ze niet de minste belangstelling getoond voor weven.

‘Je bent er nog een beetje te jong voor, *kyria* Helena. Maar jouw tijd komt gauw genoeg.’

Helena trok een pruilgezicht en ging beledigd weer aan het spinnen. Klytaimnestra wist dat ze binnen de kortste keren vergeten zou zijn dat ze had zullen mokken, en inderdaad verzachtten haar trekken zich zodra ze opnieuw in de ban raakte van de beweging van haar spintol.

Ze werkten alle drie nog een poosje in stilte door tot Thekla zei: ‘Zo is het wel genoeg voor vandaag. Jullie mogen wel een hapje gaan eten.’

Klytaimnestra legde haar spintol opzij. ‘Mogen we anders nog even buiten spelen tot het avondeten? Het is nog niet donker. Ik heb er zo’n hekel aan om de hele dag binnen te zitten.’

‘O ja! Mag het?’ klonk Helena’s hoge stem.

Thekla aarzelde. ‘Vooruit dan,’ zei ze met een zucht. ‘Maar neem een bediende mee, zodat jullie niet alleen zijn.’

‘Maar we zijn toch al met zijn tweeën!’ protesteerde Klytaimnestra. ‘Er is niks aan als er iemand staat te kijken.’ Ze keek Thekla smekend aan, maar het gezicht van de voedster stond vastberaden. ‘Goed dan,’ zei ze, haar verontwaardiging hoorbaar. ‘Dan nemen we Agatha mee.’ Het meisje zat in leeftijd tussen haar en Helena in en was een beter speelmaatje dan de zuurpruimen die Thekla voor hen gekozen zou hebben.

De voedster leek er niet gelukkig mee maar knikte.

‘Agatha! We gaan buiten spelen. Kom met ons mee,’ riep Klytaimnestra voordat Thekla van gedachten kon veranderen. Het meisje schuifelde met gebogen hoofd naar hen toe, terwijl Klytaimnestra Helena bij de hand greep en meetrok naar de deur. Ze waren al halverwege de gang toen Thekla hen iets nariep.

‘Blijf dicht bij het paleis! En niet te lang buiten blijven of jullie worden zo bruin als een geitenhoeder, en wie moet er dan met je trouwen?’

De drie meisjes verlieten het paleis en liepen de heuvel af naar de wei met Klytaimnestra voorop. Het gras stond hoog, en terwijl ze er met grote passen doorheen struinde bleef het droge zaad aan haar kleren hangen. De kruinen van de schaarse bomen ritselden boven haar hoofd en na de lange uren in het vrouwenvertrek was ze blij met de bries langs haar armen. Toen ze zo ver van het paleis waren dat niemand hen meer kon zien, bleef ze staan.

‘Wat zullen we spelen?’ vroeg ze aan de andere twee.

‘Ik was een prinses,’ zei Helena zonder aarzeling. ‘En Agatha was mijn kamermeisje.’

Agatha knikte verlegen.

‘Maar je bent al een prinses,’ zei Klytaimnestra geïrriteerd. ‘Wil je niet een keer iets anders zijn? Een tovenaars of een piraat of een monster?’

‘Nee. Ik was de prinses.’

‘Oké, ook goed. Dan was ik de koning,’ zei Klytaimnestra. Ze had geleerd dat het simpeler was om Helena gewoon haar zin te geven, anders begon ze te huilen.

Helena proestte het uit. ‘Jij kunt toch geen koning zijn, Nestra.’

Je bent een meisje!’ Helena keek naar Agatha om haar mee te laten lachen. Agatha giechelde even maar klemde haar lippen abrupt open toen Klytaimnestra haar een vernietigende blik toewierp en keek aandachtig naar de grond.

‘Oké. Dan was jij de prinses, Agatha, jij was het kamermeisje, en ik zal de voedster wel zijn.’ Ze dacht even na. ‘Maar ik was een voedster die toverdrankjes kon brouwen,’ voegde ze eraan toe.

‘Wat spelen jullie?’

De stem kwam van achter hen. Een jongensstem. Klytaimnestra draaide zich met een ruk om.

De jongen slenterde door het hoge gras op hen af en was nog maar een paar passen van hen verwijderd. Hij was wat ouder dan zij, lang, maar nog baardloos. Hij had lang donker haar en een glimlach die Klytaimnestra op slag verlegen maakte. Ze had hem een paar dagen eerder met zijn vader zien aankomen op het paleis. Een diplomatiek bezoek, had ze verondersteld, of misschien waren ze gewoon op doorreis. Mensen kwamen en gingen op reis vanuit de bergen of vanaf de kust. In haar vaders haard brandde altijd vuur, maar ze ontvingen zelden gasten die zo jong waren. De enige adellijke jongens in hun omgeving waren doorgaans hun tweelingbroers Castor en Pollux, die te oud waren om met haar en Helena te spelen. En volgens Thekla ging het niet aan dat prinsessen met de slavenjongens speelden. Maar met deze jongen mochten ze toch wel spelen? Hij was een gast.

‘Ha... hallo,’ zei Klytaimnestra, haar tong ineens droog, onhandig. ‘We gingen alleen maar prinsesje spelen.’ Ze kromp ineen bij de kinderachtige klank daarvan en voegde er haastig aan toe: ‘Het is maar een dom spel, maar Helena vindt het leuk. Iets anders kan ook, als je mee wilt doen.’

Die glimlach weer. ‘Nee, het prinsessenspel is prima.’

Klytaimnestra vroeg zich af of hij hen uitlachte, maar hij wilde tenminste meedoen. ‘Hoe heet je?’ vroeg ze.

‘Theseus. Mijn vader en ik zijn op bezoek uit Athene.’

‘Theseus,’ herhaalde ze. ‘Oké, nou, Helena was de prinses, Agatha – zij is gewoon een slaaf – was haar bediende. En ik was een voedster die toverdrankjes kon maken. Wat wil jij zijn?’

‘Ik was een koning van ver weg. Een krijger.’

Klytaimnestra glimlachte, blij dat hij zich kennelijk inleefde. ‘Nou, stel dat je schipbreuk hebt geleden op onze kust, en ik vind je en genees je met een drankje en...’

Maar Theseus leek niet te luisteren. Hij had zich van haar afgewend en keek naar Helena.

‘U ziet er ook echt uit als een prinses, schone vrouwe,’ zei hij en hij boog overdreven diep. ‘U hebt het mooiste haar dat ik ooit heb gezien.’ Hij hief een hand alsof hij het zou aanraken. ‘Het is net vuur. En je huid is zo blank als van een echte dame. Ik durf te wedden dat je even mooi bent als Hera zelf als je straks in volle bloei bent.’

Helena giechelde, maar Klytaimnestra was geërgerd. Iedereen had het altijd over Helena’s haar. Wat was er zo bijzonder aan? En haar huid was even blank als die van Helena. En zij was dichterbij die ‘volle bloei’, Helena’s borstkas was zo plat als die van een jongen.

Ze probeerde zijn aandacht weer op het spel te richten. ‘Dus als jouw schip nou daar—’

Theseus onderbrak haar. ‘Als ik nou eens net uit de strijd kom, en ik ben gewond en er zijn kruiden nodig om de wond te genezen. En jij moet de kruiden gaan halen.’

‘Oké.’ Klytaimnestra glimlachte, blij dat hij haar zo’n gewichtige rol had gegeven. ‘Ga ik doen.’

Ze liep een eindje bij de anderen vandaan naar de rivier en stelde zich voor dat ze de bergen in trok op haar zoektocht naar zeldzame kruiden. Ze plukte een plant met kleine witte bloemetjes en hoorde Helena Agatha commanderen. Ze liep nog wat verder tot het ruisen van de rivier Helena’s bevelen en gegiechel overstemde. Ze bukte zich om haar handen in het heldere water te wassen, maar het vet van de wol bleef kleef aan haar vingers. Veel interessante planten stonden er niet bij het water, maar ze plukte niettemin een paar wilde bloemen en wat grashalmen. Ze vroeg zich af of ze zou moeten doen alsof ze een kompres op Theseus’ verwonding aanbracht. De gedachte maakte haar nerveus en opgewonden tegelijk. Ze had – behalve haar broers, en die telden niet mee – nog nooit een jongen aangeraakt.

Toen ze vond dat ze voldoende magische kruiden had gevonden, nam ze het bosje in een hand bijeen en baande zich een weg terug naar het midden van de wei. Maar naarmate ze de plek naderde waar

ze de anderen had achtergelaten, bekroop haar het gevoel dat er iets niet klopte. Het drong tot haar door dat ze Helena's stem had moeten horen, nu. Ze begon sneller te lopen.

Ze zag Helena ook niet. Theseus evenmin. Of Agatha. Met tot spleetjes geknepen ogen tegen het licht van de tanende zon keek ze speurend de wei rond.

Paniek kneep haar keel dicht. Ze begon te rennen. Stom, zo stom! Ze had Helena nooit alleen moeten laten. Als haar iets was overkomen, was het haar schuld. Ze hoorden voor elkaar te zorgen. Stel dat een wolf haar had gegrepen? Of een wild zwijn? Meestal durfden die niet zo dicht bij het paleis te komen, maar het kon gebeuren. Of stel dat ze ontvoerd waren? Meegenomen door een slavenhandelaar of een of andere buitenlandse zwerver die zijn kans schoon had gezien? Theseus was niet groot genoeg om het op te nemen tegen volwassen mannen.

Ze meende dat ze nu op de plek was waar ze hen had achtergelaten. Taal noch teken. Ze rende verder. Plotseling bleef ze met haar voet ergens achter haken en viel in het gras.

'Au!' klonk het.

Klytaimnestra kwam rechtop zitten en zag waarover ze was gestruikeld.

'Agatha? Waarom lig je daar op de grond? Waar is Helena?'

Het slavenmeisje hield haar handen tegen haar buik, waar Klytaimnestra's voet haar had geraakt. Met een klein stemmetje zei ze: 'Ze is met Theseus aan het spelen. Hij zei dat hij haar zou ontvoeren en hij stak mij een mes in mijn buik – in het spel, bedoel ik – en hij zei dat ik nu dood was en dat ik op de grond moest gaan liggen en heel stil moest zijn. Ik hoorde ze wegrennen maar ik weet niet waar ze heen zijn. Ik was dood.'

Klytaimnestra's eigen maag balde samen. 'Sukkel! Je mag Helena niet alleen laten met een jongen!' Ze sprong overeind. 'We krijgen hier zo ontzettend veel problemen door,' kreunde ze bijna in zichzelf.

Agatha's ogen waren groot en angstig. Er begonnen tranen in te glanzen. 'Het spijt me, kyria,' zei ze en haar stem brak, 'het spijt me. Ik was bang voor hem.'

'Aan spijt hebben we niks,' zei Klytaimnestra woest. 'We moeten

ze vinden.’ Ze zette haar handen aan haar mond. ‘Helena!’ Ze zoog haar longen nog eens vol. ‘He-le-naaa!’

Weer keek ze de wei rond. Er was geen spoor van hen te bekennen, niet eens van de richting waarin ze waren gegaan. Ze wilde weer gaan rennen – ergens zoeken was beter dan nergens – maar stopte voordat ze drie stappen had gezet.

‘Het heeft geen zin, rondrennen, dan raken wij dadelijk ook verloren en weet niemand wat er is gebeurd. We moeten naar mijn vader.’

De tranen stroomden nu over Agatha’s wangen. ‘Maar dan komen we in de problemen,’ fluisterde ze.

‘Dat zitten we al. Kom mee!’ Klytaimnestra greep haar bij de arm en sleurde Agatha met zich mee naar het paleis.

Klytaimnestra zat een eeuwigheid in haar kamer opgesloten, al zag ze aan het licht dat de zon nog niet onder was gegaan, dat het zo lang nog niet kon zijn. Ze wou dat iemand haar vertelde wat er gaande was. Hadden ze Helena gevonden? Was alles in orde met haar? Ze had Agatha niet eens bij zich om haar ongerustheid te helpen dragen. Haar schuld. Vader had het meisje meegenomen toen hij haar opsloot. Hij was vreselijk kwaad geweest toen ze het hem vertelden. Of nee, niet kwaad. Bang, misschien? Ze had haar vader nooit eerder bang gezien. Hij had Castor en Pollux er te paard opuit gestuurd en de halve paleiswacht te voet om Helena en de jongen te zoeken.

De tijd verstreek. Klytaimnestra frunnikte aan haar haar, trok eraan, legde er knopen in. Ineengedoken zat ze op het randje van haar bed te denken aan alles wat er kon gebeuren. Zelfs al waren Helena en Theseus veilig, dan nog was Helena alleen met een jongen. Klytaimnestra wist wat jongens met meisjes deden. Mannen met vrouwen. Thekla had het haar uitgelegd toen ze haar had gevraagd waarom de schapen elkaar beklommen. En als dat Helena overkwam... Nou, dan zou ze nooit een goed huwelijk sluiten. Klytaimnestra voelde zich misselijk. Ze had haar zusje in de steek gelaten. Normaal gesproken was ze zo verstandig. Helena was nog jong en soms net een dwaas kuiken, maar ze had haar altijd veilig gehouden. En vandaag, vandaag was ze zelf ontzettend stom geweest. Waarom had ze

per se gewild dat Theseus haar leuk vond? Hij was gewoon een jongen. Helena betekende duizend keer meer voor haar dan welke jongen dan ook. Meer dan wie ook.

Stille, boze tranen gleden over haar wangen. Boos op Theseus. Boos op stomme, beeldschone Helena. Boos op zichzelf.

Ze hoorde de grendel voor de deur weggeschoven worden. Snel veegde ze de tranen van haar gezicht en stond op. Met haar hele hart hoopte ze Helena de kamer binnen te zien lopen.

Maar toen de deur openging was Agatha degene die binnenkwam, die na een duw in de rug binnenviel. Ze gaf een meelijwekkend kreetje en achter haar ging de deur weer dicht. Haar gezicht vertoonde sporen van tranen, haar ogen waren rood en opgezet. Ze zette een paar wankelende passen, stopte toen alsof ze niet verder kon en hield zichzelf met een hand tegen de muur staande.

‘Agatha?’ vroeg Klytaimnestra op haar hoede. Er was iets heel erg mis, dat begreep ze. Toen ze haar vader vertelden wat er was gebeurd had het meisje staan huilen. Bange tranen die haar hadden geïrriteerd, waar ze geen geduld voor had gehad. Maar de angst die toen in haar blik had gelegen was vervangen door iets verontrustenders. Een vreemde leegte. Klytaimnestra liep aarzelend op haar af. Pas toen ze vlakbij stond zag ze het in het flakkerende licht van de olielamp: de diepe striemen op Agatha’s smalle rug. Misselijkmakend rood doordrenkte de aan flarden gereten witte tuniek, welke op uit de opengereten blanke huid. Ze was afgeranseld. Daarom was ze zo bang geweest.

‘O Agatha,’ zei ze, ternauwernood hoorbaar. Ze wilde haar omarmen maar onderbrak haar beweging toen ze het meisje ineen zag krimpen. ‘Het spijt me zo. Ik had hem moeten zeggen dat het net zo goed mijn schuld was—’

‘Dat weet hij,’ zei Agatha toonloos. ‘Daarom heeft hij me hierheen laten brengen. Zodat je dit zou zien.’

Klytaimnestra keek haar niet-begrijpend aan.

‘Jou kan hij niet slaan,’ mompelde Agatha. ‘Je zou littekens krijgen.’

De les drong in zijn volle omvang tot Klytaimnestra door, en ze liet haar hoofd hangen. Haar vader strafte haar via Agatha. Haar

maag keerde zich om bij de gedachte. Hij had waarschijnlijk des te harder geslagen om zijn punt te maken. Ze moest de pijn kunnen zien. Hij was geen wrede man, haar vader, maar wel een koude als hij dat nodig vond. En de veiligheid van zijn kinderen vond hij heel belangrijk.

Ze zou Agatha willen troosten, haar wonden willen wassen, maar was bang om haar nog meer pijn te doen.

‘Heb je nieuws over Helena?’ vroeg ze stilletjes.

Agatha schudde met neergeslagen ogen haar hoofd.

Er gingen uren voorbij. Agatha kermde nu en dan, verder klonk er geen geluid in de kamer. Ze zaten op Klytaimnestra’s bed te wachten. Agatha’s bloed drupte op de lakens en bevuilde ze, maar het kon Klytaimnestra niet schelen. Ze hield Agatha’s bevende hand in de hare.

Eindelijk klonk er geluid op de gang. Klytaimnestra’s blik schoot naar de deur. Laat het goed nieuws zijn. Laat haar veilig zijn.

De deur ging van het slot en de gestalte van haar vader tekende zich af in de opening.

‘We hebben haar gevonden,’ zei hij. Hij glimlachte niet. Zijn frons was diep, zijn gezicht stond vermoeid. Zijn blik ging naar Agatha en weer weg. Hij keek verdrietig. Hij stapte opzij en daar stond Helena, even vol leven als altijd al keek ze een beetje schaapachtig. Ze holde naar binnen en hun vader trok zich terug.

Zodra de deur in het slot viel sprong Klytaimnestra op en sloot haar zusje in haar armen.

‘Wat is er gebeurd? Waar was je nou? Is alles goed met je?’ Ze nam Helena van hoofd tot voeten op, bedacht op verwondingen.

‘Alles is prima. Theseus en ik waren gewoon aan het spelen. Ik weet niet waarom iedereen zich zo druk maakt.’ Met een rukje van haar hoofd schudde ze haar haar naar achteren. ‘Hij had me ontvoerd en we hadden een grot gevonden verderop langs de rivier en daar hadden we ons verstopt.’

‘Maar... heeft hij je aangeraakt, Helena?’ vroeg Klytaimnestra.

‘Me aangeraakt? Dat wilde vader ook al weten. Hij schudde me heel hard door elkaar toen hij het vroeg. Het deed pijn.’ Ze wreef fronsend over haar arm.

‘Maar is het zo, Helena? Heeft hij je aangeraakt?’

Helena sloeg haar ogen ten hemel. ‘Ja hij heeft me aangeraakt. Hij heeft mijn hand vastgehouden toen we wegreunden bij Agatha. En in de grot heeft hij mijn haar gestreeld. En... en hij heeft me gezoend,’ zei ze met een verlegen lachje. Ze bloosde. Maar Klytaimnestra meende behalve verlegenheid nog iets te zien, iets wat deed denken aan trots.

‘Hij heeft je gekust?! En... maar verder niet? Er is verder niets gebeurd?’

Helena begon bij de gealarmeerde uitdrukking op het gezicht van haar zus bezorgd te kijken. ‘Hij wilde dat ik voor hem zong en ik heb gedanst, en toen kwam Pollux.’ Ze begon overstuur te raken. ‘Dat is echt alles! Hij was aardig. Hij zei steeds dat ik mooi was. En nu heeft vader hem weggestuurd. Ik durf te wedden dat het eeuwen duurt voordat er weer een jongen is om mee te spelen.’

‘Is dat waar, Helena? Meer is er niet gebeurd?’ drong Klytaimnestra aan.

Helena knikte.

‘Dan is het goed.’ Ze slaakte een zucht van verlichting en ontspande zich met een glimlach. ‘Dan is er geen kwaad geschied.’ Nog terwijl ze de woorden uitsprak moest ze denken aan Agatha, achter haar op bed. Ze wist niet of Helena haar zelfs maar had opgemerkt.